

Dr. Ruzsonyi Péter

Hagyomány és innováció

Jelen dolgozat a Börtönügyi Szemle 2003. 4. számában megjelent tanulmány folytatása. Az első részben egy kategorizálási rendszer kialakulási folyamatát mutattuk be, majd rendszerteremtési szándékkal elemeztük a tipikus európai büntetés-végrehajtási korrekciós törekvéseket. A nevelés-oktatás-képzés-kezelés vonulaton belül elsősorban a nevelés funkciójával kapcsolatos nemzetközi gyakorlattal foglalkoztunk. Most, a második részben kísérletet teszünk a korrekciós nevelés hazai helyzetének elemzésére, majd a megújítási lehetőségek felvázolására, az optimálisnak vélt tevékenységrendszer meghatározására.

A változtatás időszerűsége

A társadalmi viszonyok fejlődése, az európai integráció, az állami intézményrendszer és a jogszabályi környezet változása, a megváltozott büntetőpolitikai szemlélet és a társadalmi elvárások koncepcionális változtatásokat tesznek szükségessé a büntető igazságszolgáltatás teljes vertikumában, így a büntetés-végrehajtás területén is.

Egyetértve Bökönyi István megállapításával leszögezhetjük, hogy a magyar büntetés-végrehajtás hosszú, kitérőktől sem mentes utat megtéve érkezett el napjainkra egy új fejlődési szakaszhoz. (Bökönyi, 2004.) A korábbi időszakoktól eltérően a jelenlegi átalakulás iránya azonban nemzetközi szinten – ha úgy tetszik egyetemesen – determinált. Ez a fejlődési irány legki-fejzöbben „európai uniós büntetés-végrehajtásnak nevezhető”. (Garami, 2003. 2. p.) Tudomásul kell vennünk, hogy az európai sodrásból tartósan kimaradni nem lehet, de az is biztos, hogy nem érdemes. A változás – reményeink szerint – azonban nem jelenti a hagyományok teljes körű feladását, a hazai büntetés-végrehajtás eddig megteremtett értékeinek megtagadását.

További munkánk szabályozásának, szervezeti korszerűsítésének és metodikai gazdagításának megtervezésekor – a rendelkezésünkre álló dokumentumok ismeretében – elsősorban abból kell kiindulnunk, hogy „a büntetés célja a megújulás során továbbra is annak elősegítése marad, hogy az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba, és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. E cél eléréséhez azonban a jelenleginél korszerűbb büntetés-végrehajtási alapelvek, hatékonyabb végrehajtási módszerek és eszközök szükségesek”. (Tari, 2004. 17. p.)

A szükséges változtatásokat természetesen az intézményrendszer működőképességének megtartása mellett, és a konkrétan meghatározott célok elérése érdekében kell végrehajtani.

A változást rendszerként értelmezve nyilvánvalóvá válik az egyes alkotórészek strukturális átértékelésének szükségessége, az elkerülhetetlen hangsúlyeltolódások tudatos megteremtése, illetve biztosítása. Ez az a pont, ahol elérkeztünk a dolgozat szempontjából legfontosabb szakmai területhez, a neveléshez.

A paradigmaváltás fő „csapásirányába” tartozik a büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés funkciójának, feladatrendszerének és megnevezésének ártérkelése, illetve megváltoztatása. Napjainkra a nevelői tevékenység a napi praktikum szintjén számos vonatkozásban kiüresedett. A kérdéskör újra definiálásának legmarkánsabb hazai képviselője szerint „már lassan évtizedek óta, vagy legalább is egy évtizede küzdünk azzal, hogy ezeknek a fogalmaknak a hagyományos konnotációját, a hagyományosan hozzájuk tapadó, általunk használni nem szándékolt tartalmat valahogy megpróbáljuk lefejtteni, olyan módon, hogy azok pozitív tartalma megmaradjon. Rendkívül nehéz helyzetben vagyunk, amikor (...) megpróbáljuk körülírni azt, hogy a nevelő tulajdonképpen mit csinál, és ehhez képest miért nevelőnek hívjuk”. (Huszár, 2004. 23. p.)

Sokak számára talán az első pillanatban túldimenzionálnak tűnik mindaz a szakmai polemizálás, ami a nevelés körül zajlik. Ha figyelembe vesszük azonban, hogy a büntetés-végrehajtás célrendszerén belül évtizedek óta deklaráltan (1979. évi 11. tvr. a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról) kitéüntetett szerepe volt (van?) a nevelésnek, akkor azonnal érthetővé válik a kérdéskör centrális megközelítésének indokltsága.

A nevelés „kétfrontos harca”

A magyar büntetés-végrehajtásban több mint harminc éve dolgoznak önálló szervezeti kezek között nevelők. Munkájuk sosem volt olyan mértékben elfogadott, elismert, mint ahogy az sokuk hozzáértése, állhatatossága, elhivatottsága és eredményessége alapján elvárható lett volna. Tulajdonképpen a kezdetektől öröklődnek a társadalom meg nem értése és a politika által megfogalmazott teljesíthetetlen elvárások miatti frusztráció között.

Társadalmi elutasítás

A közvélemény nagyon fontos tényező a büntetés-végrehajtási nevelés megítélésében. Az adófizetők fokozott érdeklődéssel, figyelemmel és egyre érzékenyebben vizsgálják, hogy adóforintjaikból az állami feladatok ellátására mennyit, és milyen módon fordítanak. A szerteágazó igények kielégítése racionális és konszenzusos elosztást feltételez. A társadalmi támogatottság elnyeréséhez azonban alapvető feltétel lenne a megfelelő információ és a tényeken alapuló tárgyilagos elemzés. A bűn – bűnelkövető – büntetés rendszer esetében ezek a feltételek hiányoznak, ráadásul az állampolgárok viszonyulása is szélsőséges: érzelmileg és/vagy egzisztenciálisan érintettek, illetve teljes mértékben érdektelenek és elutasítók.

A statisztikai felmérések szinte egybehangozóan azt jelzik, hogy a közvélemény a közbiztonsági helyzetet nagyon rossznak értékeli. (Kó, 1999.) Az utóbbi bő évtizedben a bűnesetek száma, és ettől elválaszthatatlanul a bűnelkövetők száma drámaian megemelkedett. A társadalom – ebben a vonatkozásban egyébként érthetően alacsony – ingerküszöbét a bűnözés napi rendszerességgel lépi át. Ennek a toleranciát romboló folyamatnak törvényszerű következményeként alakult ki, hogy „a közvélemény nem differenciál a bűnelkövető megítélésénél, ítéletét nem az egyes cselekmények körülményeinek ismeretében, hanem attól általában független szempontok szerint alkotja meg. A morális és jogi megfontolások ilyen esetben keverednek pillanatnyi, sokszor demagóg nézetekkel, s indoklásul féligazságok, téves értelmezések, szubjektív élmények alapján alkotott következtetések születnek.” (Módos, 2003., 141. p.) Végered-

ményben „az igazságügyi szervek munkájáról erősen negatív vélemény él a köztudatban, s az elégedetlenség legfőbb oka, hogy enyhének – liberálisnak – érzik a társadalmi büntetéseket, szigorúbb fellépést várnak el a bűnözéssel, az egyes bűnelkövetőkkel szemben”. (Kó, 1999. 130. p.) A fentiek alapján tulajdonképpen nem is csodálkozhatunk a társadalomnak a fogvatartottak személyiségformálásával kapcsolatos pesszimizmusán és a nevelési törekvések generális elutasításán.

A büntetés-végrehajtási nevelés belekényszerült egy ördögi körbe. Mivel a pedagógiai törekvések visszhangja negatív, és a nevelők erőfeszítéseit, munkáját a laikus társadalom feleslegesnek, sőt egyenesen károsnak tekinti, így esély sincs a sikerre. Módos probléma-érzékenyen hívja fel a figyelmet arra, hogy a nevelés a szabadulás utáni időszakra irányul, eredményeinek nem a börtönbéli magatartást kell elsődlegesen alakítaniuk, hanem a sikeres társadalmi beilleszkedéshez szükséges belső motivációs rendszert kell megalapoznia. Ez a folyamat a szabadulásra nem lezárható, s ha a börtön elhagyását követően megszűnik, megtörik ez a fejlesztésre törekvő, kontrollt jelentő, de mindenképpen támogató, segítő attitűd – éppen a közvélemény hatására kialakuló ellenszenv, elutasítás következtében –, s az addigi sikerrel kecsgetető erőfeszítések ellenére kudarc következik be. (Módos, 2003.)

Összegezve megállapítható, hogy a társadalom nem támogatja a büntetés-végrehajtási nevelés törekvéseit, mert nem látja az eredményeket – de az eredmények pont a társadalmi elutasítás miatt nem jönnek –, ami miatt a büntetés-végrehajtási nevelés magára marad és nem képes eredményt produkálni – ami miatt ... A folyamatot csak rendkívüli erők koncentráálásával lehetne szétzúzni, de erre a büntetés-végrehajtási testületnek egyedül nincs lehetősége, a társadalomnak pedig jelenleg nincs valós igénye.

Politikai csatározások, szakmai bizonytalanság

A szakmai elbizonytalanodás tulajdonképpeni oka abból a sajátos helyzetből alakult ki, hogy a nevelés szerepének és funkciójának meghatározását soha nem bízták büntetés-végrehajtási szakemberekre. A büntetőpolitika aktuális érdekei és – a pedagógiai realitást teljes egészében negligáló – látásmódja a börtönökön belüli nevelés feladatának folyamatos változtatását eredményezte. A módosítások háttérben minden esetben a kitűzött célok elérhetetlenségének nyilvánvalóvá válása állt. Az egymást követő célkitűzések: „elíteltékből szocialista ember-típus formálása” (1948.), a „büntetett elkövetők megjavítása” (1955.), az elítéltek „átnevelése” (1966.), majd „nevelése” (1979.) nem realizálódhattak a gyakorlat szintjén. Valójában az ideológiailag meghatározott célok voltak irreálisak. Az ország vezetése évtizedekig mégis azzal a „megoldással” élt, hogy a téves és teljesíthetetlen előírások szakmai újra definiálása helyett a büntetés-végrehajtási pedagógia kompetenciáját, illetve a nevelők módszertani felkészültségét kérdőjelezte meg. (A folyamatról részletesen: Lőrincz, 1993.; Ruzsonyi, 2003/a) Az irreális elvárások teljesíthetlensége, a nevelési szakterületre mért kritika, a sorozatos frusztráció, a gyakorlati eredmények és az ideológiai elvárások közötti permanens ellentmondás elbizonytalanította a testület egy jelentős részét.

Napjainkban a nevelői munka defenzívába kényszerült; a gazdasági szorítás, a csökkenő lehetőségek és az emelkedő fogvatartotti létszám a nevelést, a nevelőket szűk adminisztrátori, ügyintézői mezsgyére szorították. A tárgyilagos helyzetelemzés érdekében ugyanakkor azt is

be kell ismerni, hogy a nevelők egy része a kínálkozó lehetőségeket sem ragadja meg. Számtalanszor a nehéz helyzetre és a képlékeny elvárásokra való hivatkozással elhagyják a csoportos- és egyéni foglalkozásokat, feladják még az igényét is a pedagógiai alapú személyiségformálásnak. A megnövekedett adminisztrációs terhek valóban nehezítik a nevelői munkát, de semmiképpen sem teszik lehetetlenné. A tárgyilagos és következetes külső kontroll is hiányzik, mert a szakmai ellenőrzési rendszer is jobbra a bejegyzések periodikusságát és tárgyyszerűségét vizsgálja, a pedagógiai törekvések minősítése és támogatása sajnálatosan „kikapott” a gyakorlatból.

A nevelés lehetőségei

A rövid helyzetértékelés lehangoló eredménye után kikerülhetetlenül szembesülünk a „legklasszikusabb” kérdéssel: van-e létjogosultsága a nevelésnek a ma börtönében, avagy lemondhatunk-e a fogvatartottak személyiségformálásáról?

A formális logika szerint három válasz adható a feltett kérdésre: nincs – változatlan formában van – van, de másképp. Tekintsük át a lehetőségek szakmai oldalát.

Nincs létjogosultsága a nevelésnek

Ez a megközelítés nem új a szakirodalomban. Legmarkánsabb képviselője Martinson, a róla elhíresült „Nothing works” elmélettel. (Martinson, 1974.) Hatása tovább él, követői szerint a börtön az elítélt személyiségének változtatásában teljesen tehetetlen, így bármilyen nevelési törekvés értelmetlen, a börtönben „semmi sem működik”.

Egy végtesebb álláspont szerint a börtönökben nemcsak értelmetlen bármilyen nevelési, kezelési eljárással próbálkozni, hanem egyenesen káros is, mert a szabadságvesztés büntetés önmagában és kivédhetetlenül személyiségromboló intézmény. Kövér Ágnes szerint „a szabadságvesztés büntetéstől, tehát a totális intézményben való tartózkodástól semmilyen körülmények között sem lehet azt elvárni, hogy bármilyen módon is pozitív irányba befolyásolja a bentlakó személyiségét és jövőbeli magatartását. A realitások és tények szintjén azonban tudomásul kell venni, hogy sokkal inkább negatív irányba befolyásolja mindezt.” (Kóvér, 1994. 88. p.)

Buda Béla a büntetés-végrehajtási nevelési, a reszocializációs erőfeszítések hiábavalóságát hirdeti. Álláspontja szerint „a szabadságvesztés körülményei elkerülhetetlenül nem a reszocializációt, hanem egyfajta bűnözői szocializációt segítenek elő. A büntetés-végrehajtó intézmény sajátos szubkultúrát hoz létre, amelyben a kriminális magatartásminták terjednek. A rabok informális csoportjai igen erőteljes másodlagos szocializációs hatást fejtenek ki, amely a megbüntetettek egy részét veszélyesebb bűnözővé teszi, mint volt korábban. A büntetésben lévőek másik részét a fogság oly mértékig károsítja, traumatizálja, hogy más deviáns magatartásformák felé fordulnak (öngyilkosság, pszichiátriai betegségek, szexuális devianciák stb.)” (Buda, 1994.)

A börtön egyoldalúan személyiségkárosító hatását hangoztató álláspont a nemzetközi szakirodalomban is megtalálható. Ennek az irányzatnak egyik képviselője M. Grapendaal, aki szerint „a börtön csak a megtorlás, a represszió és az elrettentés számára lehet adekvát eszköz, a totális intézmény ugyanis nem ad más lehetőséget a személyiség számára, mint azt, hogy a

börtön körülményeihez szocializálódjon, s ezzel elveszítse társadalom-adaptív képességeit” (Gapendaal, 1990.)

A szerzők megállapításaival nem tudunk egyetérteni, ugyanis azok kiindulási pontját szakmailag tévesnek tartjuk. Következtéseiket – amelyek önmagukban számtalan igazságot tartalmaznak – a Goffman által meghatározott „totális intézmény” személyiségtorzító, illetve -romboló tulajdonságait elemezve fogalmazták meg. A tévedés abból adódik, hogy a *szabadságvesztés és a totális intézmény* közé egyenlőségjelet tesznek (Gapendaal; Kövér), vagy a börtönártalmak érvényesülését *elkerülhetetlennek* tartják. (Buda).

A szerzők kijelentései rendkívül populárisak, de – szerencsénkre – ebben a formában nem igazak. Ugyanakkor feltétlenül figyelniük kell ezekre a börtönártalmakra, hiszen a prizonizáció jellemzőinek pontosabb ismerete hozzásegíthet azok megelőzéséhez, semlegesítéséhez, vagy az ártalmak csökkentéséhez.

Az említett tanulmányokat lényegesen veszélyesebbnek tartjuk, mint Martinson megközelítését, mivel ő egy idejélmúlt végrehajtási forma kritikáját adta, a fenti szerzők pedig a börtön intézményének egészét utasítják el. Ezzel a véleményünkkel a nevelési programok létjogosultságát generálisan kérdőjelezzük meg, esetenként meglövigolva, máskor gerjesztve a társadalomnak a börtönnel, illetve a fogvatartottal szembeni ellenérzését.

Létezik olyan irányzat, amely nem kérdőjelezi meg a börtönök szükségességét, de etikai kifogásokat fogalmaz meg a kötelezően előírt korrekciós programokkal szemben. W. Preiser kérdésfeltevése lényegre törő: „az összességnek egyáltalán van-e joga ahhoz, hogy felnőtteket nevelőintézkedéseknek vessen alá. A tettes arra van kötelezve, hogy a büntetés szankcióját elviselje. De alávethető-e ezenkívül a javítás procedúrájának?” (Preiser, 1954.)

W. Preiser kételyei teljes mértékben helyénvalóak a paternalista jellegű, az önállóságot és a döntés lehetőségét eleve kizáró intézményrendszer vonatkozásában. A hazai büntetés-végrehajtást is évtizedeken át jellemezte ez a felfogás, és az ennek megfelelő gyakorlat. Az elmúlt néhány esztendő azonban fokozatosan bizonyítja, hogy a fogvatartotti jogok kiszélesítésével a *kötelező nevelőintézkedések és a javítás procedúrája* jelentősen visszaszorítható, és bevezethetőek az önálló döntésen és az együttműködési szándékon alapuló nevelési-kezelési programok.

A nevelésnek változatlan formában van létjogosultsága

A fenti állítással kapcsolatban először is két problémával kell szembesülnünk. Az egyik, hogy mit is jelent a „változatlan forma” kifejezés. A nevelés dinamikus tevékenység. Még a legeltérőbb pedagógiai értelmezések is egyetértenek abban, hogy a személyiség formálása kizárólag egy aktív folyamat során valósulhat meg. Nyilvánvalónak tűnik tehát, hogy a „változatlan forma” nem a nevelési folyamatra, hanem annak célrendszerére vonatkozik. Nevelésméleti szempontból így már értelmezhető lenne az állítás, azonban a szabadságvesztés büntetés végrehajtása során érvényesítendő célok is folyamatosan változtak (erre a korábbi részben már utaltunk), és napjainkra sem kristályosodtak ki. Az egyetlen kínálkozó lehetőség az, hogy a „változatlan formát” a nevelés alanyainak körére értsük. A jelenlegi szabályozás ebből a szempontból nem tesz lényegi különbséget a fogvatartottak között, valamennyien egy egységesített nevelési folyamat alanyai. (Ez alól talán csak a kóros elmeállapotúvá vált, valamint a korláto-

zott beszámítási képességű és a gyógyító-nevelő csoportba helyezett elítéltek esetében van üdítő kivétel.)

A másik probléma, ami miatt bajban vagyunk, hogy az általunk ismert szakirodalomban nem tudunk citálni olyan szerzőt, aki a fenti álláspontot képviselné. Ez azonban nem a tájékozatlanságunkat tükrözi, hanem azt bizonyítja, hogy a „klasszikus” börtönnevelés kiüresedésével és generális értelmezésének tarthatatlanságával valamennyi szakember szembesült.

A nevelésnek van létjogosultsága, de módosított formában és tartalommal

Véleményünk szerint most érkezünk el dolgozatunk legfontosabb részéhez. Nem adhatunk azonban azonnali direkt választ a kérdésre, hiszen mindenki számára nyilvánvaló, hogy a problémafelvetés messze túlmutat a nevelés tevékenységének perspektíváján. Először arra kell válaszolnunk, hogy mi a szabadságvesztés célja.

A jelenlegi szabályozás egyértelműen fogalmaz: „A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltek a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől”. (*Bv. tvr. 19. §*)

Az igazságügy-miniszter 2003. szeptemberében a Kormány részére elkészített IM/BÜNT/2003/1. számú előterjesztés tervezetében (a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szabályozási elveiről) nem tervez lényegi változtatást bevezetni. A szabadságvesztés végrehajtásának célja változatlanul annak elősegítése marad, hogy „az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba, és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől”. (*A szabadságvesztés végrehajtása. I. A/1*)

Véleményünk szerint könnyen belátható, hogy ez a cél kizárólag akkor érhető el, ha az elítélt a szabadságvesztés büntetés tartama alatt szellemi és fizikai állapotát, általános és szakismereteit fenntartja, illetve fejleszti, ha önként és aktívan közreműködik élete alakításában, ha pozitív családi és társadalmi kötődéseit ápolja, amennyiben fejlődik önállósága és kialakul a felelősségérzete saját sorsa irányítása iránt, azaz, ha személyisége pozitív irányú változáson megy keresztül. Ez a változás azonban csak tudatosan megtervezett körülmények között, célirányos módszerek alkalmazásával, szakemberek irányítása mellett, és a fogvatartottak önkéntességére épülő tényleges együttműködés kialakításával érhető el. Ez a folyamat lényegét tekintve nem más mint a **nevelés**.

Megállapításunkat azonban egy rendkívül fontos kitételrel kell pontosítani. A nevelés a büntetés-végrehajtásban sem lehet cél, hanem eszköz. A célok elérésének egyik fontos, de nem kizárólagos eszköze.

Az olvasóban joggal merülhet fel a kérdés, hogy ez az álláspont mennyire tér el a korábbiaktól, mennyire viheti előre a büntetés-végrehajtás keretei között zajló fogvatartotti reszocializáció ügyét.

Az elítéltek nevelésével kapcsolatos célkitűzések korábban három ok miatt nem voltak realizálhatók. Egyrészt a kitűzött célok voltak irreálisak (szocialista embereszmény kialakítása, mindenoldalúan fejlett ember kialakítása), másrészt a nevelésbe bevontak körét homogén masszának gondolva minden fogvatartottól ugyanannak az éppen aktuális nevelési célnak az

elérését várták el. Az eredménytelenség harmadik oka pedig az volt, hogy az elítéltek a nevelési folyamatnak nem önkéntes és aktív részesei, hanem passzív tárgyai voltak. Az okok közül az első és a harmadik ma már jelentőségét veszítette, azonban a nevelési célok generális meghatározása jelenleg is érzeteti negatív hatását.

Álláspontunk szerint feltétlenül indokolt a nevelésnek mint a büntetés-végrehajtási munka egyik legjelentősebb tevékenységformájának további tudatos és következetes alkalmazása, ugyanakkor elkerülhetetlen a fogvatartottak szükségletorientált csoportjainak kialakítása – többek között – a személyiségformálás reális esélyének megteremtése, valamint a szükséges és adekvát nevelési eljárások meghatározása érdekében.

Véleményünk szerint ennek a kettős törekvésnek az összehangolása kecséget reális eséllyel a fogvatartottak személyiségformálása terén.

A törvénytervezet – habár direkt módon nem használja a nevelés kifejezést – áttételesen egy pillanatra sem hagy kétséget a felől, hogy annak létjogosultságát nemcsak elfogadja, hanem alkalmazását igényli is. Erre legjobb bizonyíték az elítéltek személyiségének pozitív irányú változását célzó olyan klasszikus pedagógiai eszközök nevesítése, mint a jutalmazás és fegyelmezés, amelyek alkalmazásától a jogalkotó a fegyelmezett, jogkövető magatartás, valamint kiemelkedő teljesítmények elérését reméli. De hasonlóan prioritást kap az elítéltek részére szervezendő egyéni és csoportos foglalkozások és a különféle foglalkoztatási programok biztosításának igénye. (*A szabadságvesztés végrehajtása, I. A/7 és 8*)

A korábbi időszakok nevelésorientált felfogásától történő eltávolodást jelzi, hogy – véleményünk szerint nagyon helyesen – más tevékenységformák és alapelvek is hangsúlyozottan megjelennek a koncepcionális részekben. A tervezet felhívja a figyelmet arra, hogy a jogállamiságnak minden tekintetben megfelelő, korszerű büntetés-végrehajtásnak elő kell segítenie a fogvatartottak társadalmi reintegrációját, ugyanakkor megfelelően érvényt kell szereznie a büntetőjogi felelősség miatt megállapított joghátránynak, illetőleg a társadalom védelmét szolgáló intézkedésnek. Ez tulajdonképpen nem más, mint a büntetés ősi célrendszerének (rehabilitáció, megtorlás, illetve speciális és generális elrettentés) modern reinkarnációja.

A tervezet hangsúlyozza – a börtön és a szabad élet közötti ellentmondások csökkentése, a börtön káros hatásainak ellensúlyozása és az elítélt társadalmi integrációjának elősegítése érdekében – a progresszivitást elősegítő, korszerű büntetés-végrehajtási alapelvek (a normalizáció, a nyitottság, a felelősség, az együttműködés és az individualizáció) érvényre juttatását. (Hasonló álláspont: Lőrincz – Kabódi, 1996.; Tari, 2004.)

Ezeknek az alapelveknek az érvényesítése természetesen nem mond ellent az elítéltek személyiségformálását célul kitűző nevelési feladatoknak, inkább ámyaltabbá és komplexebbé teszi a reszocializációs törekvéseket.

Az elmúlt évtizedek gyakorlata bizonyította, hogy naiv pedagógiai optimizmus volt a valós szükségletek feltárását megvalósító differenciálás nélkül bevonni a nevelési programokba a fogvatartottak teljes vertikumát. A differenciálás létjogosultságának és szükségességének felismerése természetesen nem új keletű dolog. Szakembereink évek óta hangsúlyozzák szükségességét. Csóti András belső szakmai meggyőződésből vallja a nyitottság, a normalizáció és a felelősség elvét, de úgy látja, hogy jelen pillanatban ezekkel együtt, egységben a fogvatartottak individualizálása és differenciálása az, amely hosszú távon meghatározó lehet. (Csóti,

2001.) Berezcki Zsolt szerint is alapvető a büntetés-végrehajtási intézetek között, és az intézeteken belül a differenciálás, a sokféle rezsim kialakítása, a fogvatartottak klasszifikációja és elhelyezése az egyéni szükségleteiknek leginkább megfelelő rezsimbe. Kritikusan megállapítja ugyanakkor, hogy hazánkban különösen a speciális csoportok területén vannak hiányosságok. Rendszerünkben teljesen hiányoznak a drogfüggők, alkoholisták, szexuális bűnelkövetők stb. számára felkinált rezsimok, illetve kezelési csoportok. (Berezcki, 2001.) Örvedetes, hogy a szerző cikkének megjelenése óta kísérleti jelleggel kialakítottak néhány ilyen csoportot, azonban a széleskörű és általános csoportképzési szempontok, valamint a speciális szükségletekből kiinduló pedagógiai programok kidolgozása még várat magára.

Differenciáljunk, de hogyan?

A korrekciós szakirodalom szerint az egyéniesítés és a csoportképzés váltak a modern büntetés-végrehajtás kulcsszavaivá. A korrekciós munka hatékonyságának és biztonságának megteremtése érdekében fel kell támi a fogvatartottak meghatározó tulajdonságait és szükségleteit. A kezelési, reszocializációs munka érdekében azonban a hasonló tulajdonságokkal rendelkező fogvatartottakat egy-egy meghatározott szempontból homogénnek tekinthető csoportba célszerű besorolni. Ma már a világ összes modern korrekciós rendszere elvégzi a kezelés és bánásmód célirányos kialakítása érdekében a fogvatartottak meghatározott szempontú osztályba sorolását. A klasszifikáció alkalmazása hozzájárul továbbá a fogvatartottak egyéniesítéséhez, csökkenti a biztonsági kockázatot, segít a kezelési szükségletek meghatározásában, és hozzájárul a börtönártalmak csökkentéséhez.

William Rentzmann felhívja a figyelmet arra, hogy egyre több mentálisan beteg vagy károsult személy kerül elzárásra a börtönökben, egyre több kábítószer-fogyasztó és alkoholista van az elítéltek között, növekszik a beilleszkedésre képtelen és agresszív bűnözők aránya, több a szexuális deviáns bűnelkövető, a szervezett bűnözéssel kapcsolatban álló elítélt, vagyis az olyan bűnelkövető, akit szoros szálak fűznek a szervezett bűnözői csoportokhoz és gengékhez. Véleménye szerint egy klasszikus osztályozási stratégiának rendelkeznie kell bizonyos alapvető elemekkel. Ilyenek a kockázatfelmérés, a védelem indokoltságának felmérése és az intézményi rendet érintő egyéb kérdések, a kezelési szükségletek és az általános humanitárius megfontolások áttekintése. (Rentzmann, 2001.)

A csoportba sorolás (klasszifikáció) rendező elve tehát rendkívül sokrétű lehet. A következőkben Garami Lajos differenciálási javaslatát elfogadva mutatjuk be egy lehetséges csoportosítás meghatározó faktorait. (Garami, 2004.)

A klasszifikáció szempontjai

a.) kriminológiai

- bűncselekmény
- visszaesés
- ítéleti idő

b.) szociológiai

- életkor
- nem
- szociális háttér

c.) kezelési (pedagógia-pszichológiai)

- – értelmi képesség
- pszichés zavar
- társas viselkedés
- agresszió
- alkohol/drog alkalmazás, illetve függőség
- szexuális probléma

d.) büntetés-végrehajtási

- biztonsági kockázat
- konformitás
- együttműködési készség
- részvétel foglalkoztatási programokban

A továbbiakban csak az utolsó két szempont alkotórészeinek bemutatására térünk ki, mert az első két pontba foglalt faktorokat már jelenleg is alkalmazza a hazai büntetés-végrehajtás csoportképző tulajdonságokként.

Klasszifikáció

Rizikófaktorok

támadás
szökés
társak sanyargatása
szervezkedés
korrumpálás
új ügy(ek)
kiszabadítás
kereskedelem

Kezelési szükségletek

iskolai végzettség
szakképzettség
munkatapasztalat
társas viselkedés
kapcsolatteremtés
szociális háttér
drog- és/vagy alkoholprobléma
szexuális probléma
egészségi probléma
kapcsolattartás
utógondozás

A klasszifikáció – mint alkalmazott módszer – kettős funkcióját Garami csoportosítása nagyon plasztikusan szemlélteti. Könnyen nyomon követhető, ahogy fokozatosan egyre többet tudunk meg a fogvatartottak egyéni jellemzőiről, ami nélkülözhetetlen az érintettek kezelési szükségleteinek meghatározásához, valamint alapot biztosít a célorientált csoportkialakításhoz. A feltárt jellemzők alapján a speciálisan kialakításra kerülő fogvatartotti csoportokban aztán tovább lehet differenciálni, jobban lehet érvényesíteni az individualizáció elvét, végső soron az egyéniesített végrehajtást.

Csoportképzés

A klasszifikációs folyamat által feltárt egyéni szükségletek rendkívül szerteágazóak lehetnek, némi túlzással állítható, hogy a fogvatartottak számával megegyező egyedi szükséglet-hierarchia kerülhet felszínre. A modern reszocializációt szolgáló intézményrendszer kialakítása-

kor értelemszerűen nem támaszkodhatunk kizárólagosan a klasszifikációs eredményekre. Első lépésként egy egyszerűbb, de a jelenleginél mégis lényegesen árnyaltabb csoportképzési rendszer bevezetésére van szükség. Az így kialakításra kerülő csoportok egy-egy szempontból ugyan homogénnek tekinthetők, de már a létrejöttük pillanatában újra heterogénné válnak. Ekkor, a tényleges programok megtervezésekor lesz igazi gyakorlati jelentősége a klasszifikáció során feltárt egyéni szükségleteknek.

A nemzetközi és a hazai szakirodalom alapján az alábbi „alap” fogvatartotti csoportok kialakítását tartjuk indokoltnak:

- kisgyermekes nők;
- kábítószerfüggő és/vagy alkoholbetegek;
- kóros elmeállapotúvá váltak, valamint a korlátozott beszámítási képességűek;
- HIV pozitív, az AIDS és más fertőző betegségben szenvedők;
- tanúvédelem alatt állók;
- fokozott őrzés és felügyelet alatt állók (rendbontó elítéltek);
- magas biztonsági kockázatot jelentő elítéltek (a terrorizmussal és a szervezett bűnözéssel kapcsolatban álló fogvatartottak);
- sebezhető elítéltek – olyan fogvatartottak, akik speciális biztonsági igényeket támasztanak, mert kimutathatóan számolniuk kell a többi elítélt testi fenyegetésével vagy rossz bánásmódjával;
- nem magyar állampolgárságúak;
- a közérdekű munkát és a pénzbüntetést szabadságvesztésre átváltoztatott büntetést töltő elítéltek;
- védelmet igénylők (volt rendőrök, bv. dolgozók);
- agresszív cselekményeket halmozottan elkövetők;
- szexuális jellegű bűncselekményt elkövetetők;
- fiatalkorú fogvatartottak.

Könnyen belátható, hogy a fogvatartottak ilyen kezelési- és biztonsági szempontú elsődleges osztályozása pontosabb képet ad a csoporttagok domináns szükségleteiről. Ezek ismeretében pedig nagyobb valószínűséggel lehet olyan keret-programokat összeállítani, amelyek találkoznak az elítéltek későbbiekben feltárandó egyéni igényeivel és érdekeivel. (Brosnan, 2001.)

A fogvatartottakkal való új tevékenységforma generális elnevezése, illetve fogalmi meghatározása

Bármilyen program, illetve eljárás megtervezésekor minden esetben az elérendő célokból kell kiindulni, a tevékenységforma meghatározására és a módszerek kidolgozására csak ezt követően kerülhet sor.

A szabadságvesztés büntetés esetében a célok egyértelműen deklaráltak. A tevékenységforma meghatározásában már közel sem ennyire nyilvánvaló a dolog, az elnevezésében pedig teljes az elbizonytalanodás és a zűrzavar. (A módszerek tulajdonképpen kialakulatlanlanságán azért nem csodálkozunk, mert eddig nem, vagy csak elemi szinten léteztek a bevezetni javasolt szükségletalapú csoportok, tehát a konkrét módszerek érvényesítésére alkalmas eszközök részletes kidolgozására sem kerülhetett sor.)

Dolgozatunk korábbi részében már utaltunk arra, hogy a fogvatartottak reszocializációja egyik legfontosabb eszközeinek a személyiségformálást tartjuk. Meglátásunk szerint ebben a kérdésben viszonylagos konszenzus alakult ki a korrekciós szakmán belül. A reszocializációt megvalósító tevékenységforma elnevezésében pedig folyamatos az útkeresés. Napjainkban hagyományosan még mindig a nevelés kifejezés a legelterjedtebb, de párhuzamosan létezik a kezelés és az oktatás alkalmazása is.

A pedagógia tudomány a nevelés fogalmának és tevékenységrendszerének meghatározása érdekében több – esetenként eltérő – diszciplináris megközelítést alkalmaz, és számtalan definíciót alkotott meg. Ezen felfogások sokaságából kiragadhatók azok a legáltalánosabb és leglényegesebb jellemzők, amelyek a nevelést, mint társadalmi tevékenységet jellemzik, s megkülönböztetik minden más tevékenységtől. Ezek a következők:

- tudatos tevékenység, melynek az a célja, hogy a nevelt személyisége befolyásolására, fejlesztésére irányuló szándék meghatározott eredményre vezessen, a megfelelő feltételek és eszközök segítségével;
- fejlesztő jellegű, eredménye, hogy a nevelt ismereteit, tapasztalatait, képességeit, morális állapotát tekintve kedvezőbb helyzetbe kerül, javulnak életkorának megfelelő társadalmi adaptációjának lehetőségei;
- a társadalmi mikroszerkezet vonatkozásaiban értelmezhető individuumok közötti viszonyban realizálódik, s a nevelő részéről mindig konkrét tevékenység. (Módos, 2003.)

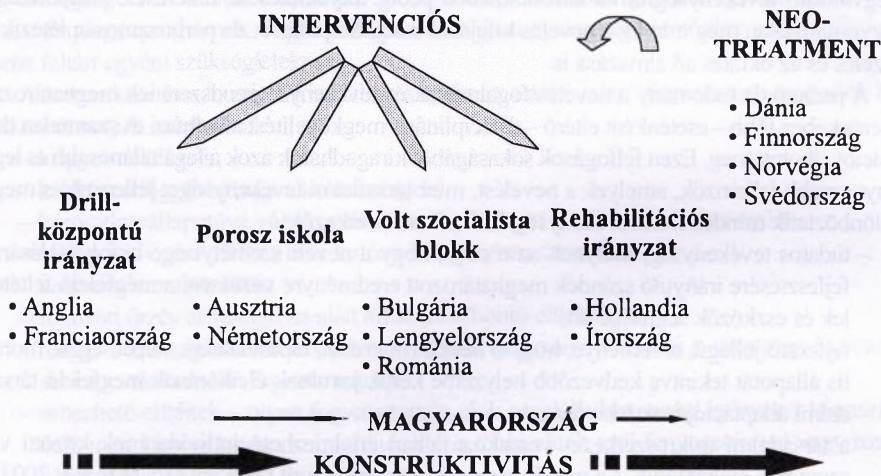
A nevelés ilyen átfogó és tág értelmezése alapján bátran kijelenthetnénk, hogy az elítéltekkel zajló valamennyi építő, illetve segítő jellegű tudatos akció nevelési tevékenység (pl. oktatás, képzés, szakképzés, szakköri foglalkozás, tréningek, sport stb.). Szakmai meggyőződésünk ez, ráadásul az összegyűjtött kritériumok alapján korrekt és helytálló lenne a minősítés. A továbbiakban mégis árnyalni kívánjuk a kérdéskört. Tesszük ezt azért, mert jelen dolgozatunk célja nem a nevelés primátusának hirdetése, hanem a korrekciós munka eredményességének növelése. A jelenlegi társadalmi, politikai és szakmai körülmények között igazat kell adni Scheffellar-Klotsnak, aki szerint a valamennyi fogvatartott számára egységesen nyújtott reszocializációs programok helyett „szelektívnek kell lennünk, hogy hatékonyak legyünk!” (Scheffellar-Klots, 2004.)

A kérdés számunkra az, hogy milyen módon és rendező elv alapján legyünk „szelektívek”? A választást nagyban megkönnyíti, ha elhelyezzük a hazai büntetés-végrehajtási korrekciós nevelést az európai börtönnevelési irányzatok vonulatába, majd a klasszifikációval elérhető szükséglet alapú csoportok „rendszeritani” elhelyezkedését vizsgáljuk meg.

Hagyomány és dinamika

A hazai végrehajtási típus karakteres jellemzői egy hosszabb történelmi folyamat eredményeként alakultak ki, így teljesen érthető, hogy a jelenlegi börtönnevelési irányultság is magán viseli a letűnt korok lenyomatát. (a folyamatról részletesen lásd: Ruzsonyi, 2003/b) A hagyományosan poroszos függelmi viszonyok kialakításától a dominánsan megtorló és elrettentő viszonyuláson át a kooperációra építő és progresszivitást biztosító viszonyrendszer kialakításáig hosszú – és kitérőktől sem mentes – fejlődési utat járt be a „nevelés”.

JELLEMZŐ EURÓPAI VÉGREHAJTÁSI TÍPUSOK

A büntetés-végrehajtás céljának elérése

A hagyományok tükröződése a differenciálásban

A fenti ábrának megfelelő belső rétegződés – nagy vonalakban, mint alapirányultság – a jelenlegi alapkategóriák esetében is felfedezhetőek. A legmarkánsabb különbség itt is a konstruktivitás, illetve az európai irányelvek érvényesülésének mértékében tapasztalható.

A kialakításra kerülő alap fogvatartotti kategóriákban megjelenő domináns szükségletek határozzák meg a csoportok általunk elképzelt elhelyezkedését. Reményeink szerint jól érzékelhető a fokozatos elmozdulás a biztonsági szempontokat elsődlegesen érvényesítő irányultságtól a reszocializációt leginkább szolgáló, a modern végrehajtási elveket a legmesszebbmenőkig érvényesítő és alapvetően nevelésorientált csoportképzésig. A biztonsági- és a személyiségből fakadó meghatározó szükségletek kielégítését nem egymás kárára, hanem összehangoltan és célorientáltan kell megoldani. Ennek a törekvésnek a tudatosításával többek között elérhető, hogy a különböző szakterületek ne a saját pozícióik erősítésére koncentrálnak végezzék a munkájukat, hanem megtalálva és elfogadva a saját helyüket vegyék ki a részüket a közös tevékenységből.

Ez a fajta csoportosítási elv, és az ennek megfelelő gyakorlat teremtheti meg a lehetőséget arra, hogy az elítéltek reszocializációját támogató programokon belül a nevelési, képzési, oktatási, szociális ügyintézési és egyéb feladatok az adott csoportba tartozók szükségleteit és az intézet biztonsági érdekeit szem előtt tartva strukturálódjanak.

A rendszer statikussá válásának elkerülése érdekében tudatosan és szabályozott módon kell biztosítani a vertikális és a horizontális elmozdulás lehetőségét. Az elsősorban biztonsági szük-

INTERVENCIÓS

NEO-TREATMENT

Fiatalkorúak;
Kisgyermekes nők.

**Drill-
központú
irányzat**

Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltek; Magas biztonsági kockázatot jelentő elítéltek; Rendbontó elítéltek.

Porosz iskola

Életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltek; Sebezhető elítéltek; Tanúvédelem alatt állók; Védelmet igénylők.

Volt szocialista blokk

Rehabilitációs irányzat

Kábítószerfüggők és alkoholbetegek; Szexuális bűnelkövetők; HIV-pozitív, AIDS-es és más fertőző betegségben szenvedők; Nem magyar állampolgárságú elítéltek; Kóros elmeállapotúvá váltak és korlátozott beszámítási képességű elítéltek

**a konstruktivitás és az európai irányelvek
érvényesülése**

ségeket megjelenítő – tehát a zártság és a korlátozás mértékében – eltérő alap csoportok között elsősorban a vertikális átjárhatóság biztosítása fontos. Meg kell teremteni annak az esélyét, illetve fenyegetettségét, hogy a fogvatartott az általa nyújtott teljesítmény alapján elmozdulhasson, illetve kénytelen legyen elmozdulni. A norma- és szabálykövetés kialakításának, illetve az együttműködés intenzitása növelésének egyik legjobb eszköze lehet ilyen módon kialakítani. A személyiség alapú szükségleti csoportok esetében az oldalirányú mozgás lehetőségének megteremtése szükséges. A legdominánsabb szükséglet (pl. indulatkezelés, kábítószer függőség, analfabétizmus) megoldására, vagy feloldására kialakított program eredményes befejezését követően fel kell kínálni egy másik, lehetőség szerint az adott elítéltnél meglévő és feltárt következő legjelentősebb szükségletre koncentrálnó programhoz, illetve csoporthoz történő csatlakozás lehetőségét.

Fogalomértelmezés

Ez az újszerű megközelítés szükségessé teszi, hogy ne csak tartalmában, hanem formájában – azaz elnevezésében – is megújuljon és gazdagodjon a fogvatartottak személyiségformálását célzó tevékenységrendszer.

A „nevelést”, mint az intézményrendszer tevékenységét korábban meghatározó funkció elnevezését más okok miatt is időszerű megváltoztatni. W. F. Kron szerint a” nevelés olyan hétköznapi, elcsépelet, elkoptatott, lejáratott fogalomnak tekinthető, ami kiszolgáltatót sokféle ér-

telmezőssel, elvárással szemben”. (Kron, 1997. 83. p.) Hangsúlyozni kívánjuk azonban, hogy a tevékenység elnevezéséről beszélünk, nem pedig a tevékenység jellegéről.

A formális logika szabályai szerint a fogvatartottak nevelésének eredménye a megnevelt, esetleg átnevelt fogvatartott lenne. (Hiszen a kovácsolás eredménye a kovácsoltvas, a vízforralás eredménye a forró víz, vagy a fogtömés eredménye a betömött fog.) Ugyanakkor a fogvatartottak át/megnevelése nem célunk. Ahogy a nevelés önmagában sem lehet cél, hanem az elérendő tulajdonságjegyek kialakításának egyik meghatározó eszköze. Esetünkben az átlagosnál is fontosabb hangsúlyozni, hogy a pedagógiai személyiségformálást (nevelést) nem tartjuk kizárólagos módszernek. Komplex hatást kell biztosítanunk, melyben jelentős hangsúlyt kap például a pszichológia, a szociális munka, az oktatás vagy a szakképzés számtalan eleme is.

A nevelés köznyelvi – mindennapi – értelmezése évtizedek óta életben tart egy belső szakmai vívódást. A korrekciós munka eredményességének egyik alapfeltétele a „külvilág” elfogadó viszonyulása, szerencsésebb esetben támogatása. A pedagógiai hatásszervezés neveléstudományi értelmezése gyakran a szaktudomány belső útkeresését jeleníti meg. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a neveléstudomány technicus terminusai formálisan számtalan esetben tökéletesen egybeesnek a köznyelvi kifejezésekkel, azonban jelentős tartalmi különbséget jelentenek meg. Ezek árnyalt bemutatására nincs lehetőségünk, és az esetek meghatározó többségében igény sincs rá. Be kell látnunk, hogy a mindennapok emberét nem a tudományos definíciók kidolgozottsága érdekli, hanem biztonságban akarja érezni magát. Akkor számíthatunk a támogatására, ha az általunk megfogalmazott tevékenységformák közérthetőek, jelentéstartalmukban egyértelműek és az eredményesség esélyével kecsegtetnek. (Érdekes módon a kevésbé közérthető kifejezéseket, mint például a „klasszifikációt” vagy „reintegrációt” könnyebben elfogadják, mint a közérthetőnek gondolt, ám elérhetetlennek ítélt fogalmi kategóriákat.)

A nemzetközi együttműködések, a szakirodalmak át-, illetve lefordítása során is számtalan bonyodalom adódik a „nevelés” kifejezés alkalmazásakor. Az angol nyelv nem ismeri az általunk használt értelemben a „nevelés” szakkifejezést, a legközelebb álló „education” fogalmat legtöbbször az oktatás szó (teaching) szinonimájaként használja. Ez a helyzet természetes számtalan bonyodalom és pontatlanság forrása lehet. (A német és a szláv nyelvterület számára ez a kettősség igazából nem jelent problémát, mert ők ismerik és a magyarral azonos értelemben használják a fenti kifejezéseket. Tudomásul kell azonban venni, hogy napjainkra a büntetés-végrehajtás szakirodalmi nyelve egyértelműen az angol lett.) A félreértések – félrefordítások elkerülése érdekében célszerű olyan nemzetközileg elfogadott, szakmai és laikus körökben egyaránt alkalmazott fogalmat bevezetni, amelynek tartalma nem szorul magyarázatra. Ilyenek például a reszocializáció és az integráció, illetve reintegráció.

A változtatás indokainak leginkább megfelelő kifejezésnek a reszocializációt tartjuk, így annak bevezetését javasoljuk. Álláspontunk szerint a reszocializáció mint központi célkategória neveléstudományi szempontból teljes egészében elfogadható, azonban fontosnak tartjuk kiemelni, hogy ennek elérését elsősorban a fogvatartottak személyiségformálásával tartjuk megvalósíthatónak. Párhuzamos elvárást fogalmaz meg Huszár László, aki kiemelt területnek tartja a fogvatartottak motivációs rendszerének alakítását, finomítását és hatékony működtetését. (Huszár, 2002.)

Az ilyen módon kifejtett tevékenység tartalma: a fogvatartottak magatartásának és tevékenységének (át)alakítása továbbra is központi jelentőségű marad, hiszen csak így teremthető

meg a fogvatartottak törvénytisztelő és önálló életvezetésének kialakítása. (Ez pedig nem más, mint a konstruktív életvezetés kialakítása – tehát pedagógiai cél.) (Bábosik, 1994.)

Véleményünk szerint a reszocializáció börtönön belüli tevékenységkörének meghatározásakor a hagyományos nevelői munka pedagógiai tartalmának megőrzése mellett a nyugati szakirodalom által körvonalazott szociális nevelés legkarakteresebb jellemzői érvényesítésére célszerű törekedni. Álláspontunk szerint a jelenlegi korrekciós nevelés tevékenységi körének ilyen jellegű kiegészítése és átstrukturálása mentén olyan új dimenzió formálódhat, amely a fogvatartottak személyiségformálásának új feltételrendszerét teremti meg. Az elképzelt új tevékenységkör az elítéltek önkéntes együttműködésén és döntési felelősségén alapszik, tiszteletben tartja a fogvatartottak szuverenitását és önbecsülését, valamint kerüli az intim térbe való kényszerű beavatkozást.

Az új koncepció kialakításához olyan látásmódra – és még inkább szakmai érvrendszere – van szükség, amely képes integrálni a büntetés-végrehajtási intézetekben a pedagógiai módszerek alkalmazását a fogvatartottak és a környezetük közötti konfliktusok megoldására irányuló szociális és pszichológiai módszerek alkalmazásával, az önálló és konstruktív életvezetés kialakításával, továbbá az általános és szakképzéssel, valamint a legkülönbözőbb társadalmi szervezetek bevonásával.

A nevelők szerepének és funkciójának változása

Az új tevékenységforma jellemzőinek összegyűjtését és fogalmi meghatározást követően még egy jelentős kérdés maradt megválaszolatlanul: kik irányítsák és koordinálják a fogvatartottakkal kapcsolatos – és tartalmilag immár megújuló – reszocializációs munkát?

A jelenlegi struktúrából kiindulva egyértelműen a nevelői állományt tartjuk képesnek erre, hiszen a nevelők a munkával telt évtizedek során hatalmas pedagógiai tapasztalati anyagot halmoztak fel az elítéltekkel való bánásmód, törődés, támogatás, oktatás során. Tapasztalataikra és pedagógiai beállítottságú szakmai elkötelezettségükre a jövőben is feltétlenül szükség lesz, hiszen „jól képzett, magasan motivált és magabiztos, megbízható, a börtönök mindennapi életét kezelni képes személyzet nélkül az elítélt-osztályozás önmagában nem sokat ér”. (Rentzmann, 2001. 144. p.)

A megváltozó keretek között a nevelők napi munkavégzése jellegének is törvényszerűen változnia kell. Véleményünk szerint jelenleg még öncélú lenne az új felfogású nevelői munkakör részletes újrászabályozási kísérlete, de bizonyos tendenciákat már most tisztán lehet látni. Kívánatos volna, ha a nevelő a jövőben elsősorban mint tevékenység-szervező működne a fogvatartottak között. A sokirányú, esetleg a fogvatartottak érdeklődésével, érdekeivel egybeeső tevékenység számtalan olyan lehetőséget kínál, amelyben a nevelő segítő, támogató, korrigáló, ötletadó, esetleg alkotó együttműködő szerepben jelenik meg az elítéltek között. Ha az elítélt akar, csinál valamit, s ennek során a nevelő segít az elítéltnak a külső, vagy éppen a személyiségében megbúvó akadályok leküzdésében, az más helyzetek során kamatoztatható kapcsolati pluszt eredményezhet. (Hasonló álláspont: Módos, 2003.) Ezt a progresszív elképzelést kellene a gyakorlatban „összegyűmni” a szociális munkások tevékenységkörének bizonyos elemeivel.

Az is természetes, hogy az új feladatok ellátására megújuló tartalmú oktatási – képzési programmal kell felkészíteni a munkatársakat. De ez már egy másik dolgozat tárgya lehet...

Felhasznált irodalom

- Bábosik, I.** (1994): *A nevelés folyamata és módszerei*. Bp. Leopárd Könyvkiadó Kft.
- Bereczki, Zs.** (2001): *Az eurokonform büntetés-végrehajtás megvalósításáért*. In: A magyar büntetés-végrehajtás millenniumi konferenciája. BVOP, 167-170. p.
- Bökönyi, I.** (2004): *Előszó* (Kriminálexpo 2003 – „Az uniós csatlakozás börtönügyi kérdései Magyarországon...” című nemzetközi konferencia anyagához). BSz, 2004/1. 1-2. p.
- Brosnan, J.** (2001): *Speciális elítéltsoportok az írországi börtönrendszerben*. In: A magyar büntetés-végrehajtás millenniumi konferenciája. BVOP, 157-165. p.
- Buda, B.** (1994): *A deviáns magatartásformák visszazorításának és megelőzésének lehetőségei*. In: *Devianciák Magyarországon*. (Szerk.: Münnich, I. – Moksony, F.) Bp. Közélet Kiadó
- Csóti, A.** (2001): *A magyar büntetés-végrehajtás előtt álló kihívások*. In: A magyar büntetés-végrehajtás millenniumi konferenciája. BVOP, 75-79. p.
- Garami, L.** (2003): *Az Európa Unió börtönüggyel kapcsolatos alapelveinek, ajánlásainak érvényesülése a magyar bv. rendszerében*. BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya. Kézirat
- Garami, L.** (2004): *Az elítéltek klasszifikációjának problémái a készülő bv. kódex tervezetben*. Előadás. Elhangzott a MBT konferenciáján – Budapest, 2004. április 2.
- Grapendaal, M.** (1990): *The Inmate Subculture in Dutch Prisons*. British Journal of Criminology 1990. Vol. 30. No. 3.
- Huszár, L.** (2002): *Jelentés a bv. szervezet 2002. évi összevetékénységét értékelő, a 2003. évi fő feladatokat meghatározó országos értekezletére*. In: Bv. Szervezet évkönyve. BVOP.
- Huszár, L.** (2004): *A csatlakozással kapcsolatos kérdések és feladatok a magyar büntetés-végrehajtásban*. BSz, 2004/1. 21-26. p.
- Kó, J.** (1999): *Vélemények a bűnözésről és a bűnmegelőzésről*. Kriminológiai Közl., 57. sz. Bp. Magyar Kriminológiai Társaság.
- Kövér, Á.** (1994): *A büntetésről és a börtönről*. Kandidátusi értekezés. Kézirat.
- Kron, W. F.** (1997): *Pedagógia*. Bp. Osiris Kiadó.
- Lőrincz, J.** (1993): *A fiatalkoriak szabadságvonással járó büntetőjogi szankcióinak végrehajtása*. Kandidátusi értekezés.
- Lőrincz, J. – Kabódi, Cs.** (1996): *A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának határendszere*. In: Gönczöl, K. – Korinek, L. – Lévai, M.: *Kriminológiai ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll*. Bp. Corvina. 350-370 p.
- Martinson, R.** (1974): *What Works? Questions and Answers about Prison Reform*. The Public Interest, 1974. 35:22-54
- Módos, T.** (2003): *A reszocializáció módszertana*. Bv. Szakkönyvtár, 2003/3.
- Preiser, W.** (1954): *Das Recht zu strafen, Festschrift für Edmund Mezger zum 70. Geburtstag*. München-Berlin. Id.: **Földvári, J.** (1970): *A büntetés tana*. Bp. KJK.
- Rentzmann, W.** (2001): *Speciális fogvatartotti csoportok*. (In: A magyar bv. millenniumi konferenciája. BVOP, 129-144. p.
- Ruzsonyi, P.** (2003/a): *A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai*. Bv. Szakkönyvtár 2003/2.
- Ruzsonyi, P.** (2003/b): *Európai börtönnevelési irányzatok*. BSz, 2003/4. 43-56. p.
- Scheffellar-Klots, P.** (2004) *hozzászólása*. In: „A bv. és az utógondozás” című panelvita összefoglalója”. BSz, 2004/1. 31-36. p.
- Tari, F.** (2004): *A magyar Igazságügyi Minisztérium és az EU-csatlakozás*. Börtönügyi Szemle, 2004/1. 11-20. p.